

ПОРТРЕТИ З РАКУРСОМ БАЧЕННЯ

Вірченко Тетяна. Сучасна українська драматургія. Галерея портретів: монографія. Кривий Ріг: Вид. Р. А. Козлов, 2018. – 180 с.

Монографія «Сучасна українська драматургія. Галерея портретів» засвідчує тривале наукове зацікавлення Тетяни Вірченко цією «жанровою» ділянкою українського письменства, адже є своєрідним продовженням її монографії «Художній конфлікт в українській драматургії 1990–2010 років: дискурс, еволюція, типологія» (Кривий Ріг, 2012), та, власне, й кандидатської дисертації, присвяченої морально-етичним основам характеротворення в драматургії Лесі Українки (Херсон, 2007). Літературознавець мала намір «зібрати якомога більше дієвих аргументів на користь існування якісної сучасної української драматургії, ...показати розмаїття персоналій і регіонів, які вона репрезентує» (с. 5). Зі щільного корпусу імен драматургів для аналізу обрано постаті Ярослава Стельмаха, Володимира Канівця, Олени Клименко, Оксани Танюк, Валерія Герасимчука, Григорія Штона. У дослідженні схарактеризована творчість як достатньо відомих митців (наприклад, Ярослава Стельмаха), так і тих, чію творчість, попри потужність та виразну самотність, критика подосі оминає, скажімо, Валерія Герасимчука.

Прикметно, що у процесі відбору постатей письменників та їхніх творів дослідниця акцентувала не лише на художній вартості п'єс, але і їх відкритості до театрального втілення, наявності сценічних постановок, відсутності цілісного прочитання драматургічного доробку в контексті літературного процесу 1990–2000 рр. У праці виразно прочитується прагнення Тетяни Вірченко побачити обрані для аналізу твори на сценах театрів, адже п'єси, що про них вона пише, наділені сценічним потенціалом. Вистави за п'єсами Валерія Герасимчука, на її переконання, «не просто триматимуть увагу глядачів, «а й виконуватимуть гедоністичну, дидактичну, естетичну функції, тим паче, що вони вже мали сценічний успіх в Україні, Польщі, США, Канаді» (с. 134); а п'єси Григорія Штона відображають увагу письменника до кожного регіону України, що свідчить про «орієнтацію на театральність, щоб кожен із театрів міг знайти щось цікаве для свого регіону» (с. 166). Чи не тому аналіз, коментарі, висновки, узагальнення дослідниці спрямовані на розкодування важливих символів, пояснення прикметних для розуміння ідеї твору фрагментів і сцен, що має сприяти роботі режисерів і допомагати пересічним читачам/глядачам. Адже книга адресована не лише літературознавцям, дослідникам драматургії, але й усім зацікавленим сучасним літературним процесом. Генологічна специфіка творів зорієнтована на успішну реалізацію п'єс на сцені, з акторами, де також будуть ефективно задіяні звук, світло, де по-особливому «заграють» деталі інтер'єру тощо.

Із перших сторінок праці авторка відкрито запрошує небайдужих до театру людей до розмови: вона радить побути наодинці з автором та його творами, самотужки (не ігноруючи її підказок – фахових і містких) створити неповторний портрет мистецької індивідуальності. Варто наголосити, що портрети сучасних драматургів напrawdę зацікавлюють творчістю митців, сучасним літературним процесом, позаяк, прочитавши п'єсу чи переглянувши виставу, читач/глядач емоційно реагуватиме на проблеми, поведінку й переживання героїв тощо. Тетяна Вірченко своїми спостереженнями намагається активізувати читача, наприклад, коли пояснює назви п'єс Олени Клименко чи коли відкриває грані афористичності, філософські основи,

особливості внутрішнього конфлікту в драмах Григорія Штоня. Як наголошує Тетяна Вірченко, розкодувати смисли письменника – не тільки фаховий обов'язок, й обов'язок читача мислячого.

Дослідниця твердо переконана, що слід шукати ефективні шляхи популяризації сучасної української драматургії й свої прагнення реалізує на практиці, адже є керівником Центру компетентностей «Літературний театр» при кафедрі української літератури і компаративістики Інституту філології Київського університету імені Бориса Грінченка. Власне, рецензована праця Тетяни Вірченко успішно виконує роль відповідального популяризатора творчості вітчизняних драматургів. До створення портретів письменників літературознавець активно залучає різноманітний матеріал – спогади, інтерв'ю, літературно-критичні, театрознавчі праці, що дозволяє їй якомога глибше зануритися в творчу лабораторію митця, виявити в його доробку важливе, прикметне, своєрідне. Гранично уважна до фактичного матеріалу дослідниця підкреслює (апелюючи до конкретних прикладів), що в житті талановитої людини немає дрібниць чи малозначимих подій. Думки літературознавців є для Тетяни Вірченко важливими сегментами, що увиразнюють її оцінки, акцентують на важливому в літературних портретах драматургів.

Доробки драматургів Тетяна Вірченко представила як самодостатні складові українського літературного процесу, не проігнорувавши, скажімо, зв'язки з фольклором, наголосивши на традиціях і новаторстві сучасної української драматургії, літературних впливах тощо. Так, аналізуючи п'єсу Я. Стельмаха «Кохання в стилі бароко», написану за мотивами «Паливоди VIII століття» Івана Карпенка-Карого, авторка книги наголошує на необхідності пошуку паралелей (див.: с. 35), а згодом слушно зауважує: 1) твори відділені цілим століттям, що якісно змінило драматургію та критерії оцінки, 2) висновувати про п'єсу Івана Карпенка-Карого поза контекстом його творчості недоцільно, 3) Ярославу Стельмахові було значно легше писати п'єсу за мотивами, адже він мав змогу вивчити недоліки твору-попередника. Зауважено також про вплив «малюнка на одну дію» С. Васильченка на п'єсу В. Канівця «Як наші діди парубкували». Враховано літературний контекст і в процесі аналізу монодрами Олени Клименко «Плоть поезії», створеної за мотивами «Третьої роти» Володимира Сосюри. Спостереження, оцінки й висновки Тетяни Вірченко в цьому сегменті роботи виважені, помірковані й переконливі. Як сумлінна дослідниця, котра прагне об'єктивності, вона не вилучає твори українських драматургів і зі світового контексту, зауважуючи, наприклад, на традиціях Бертольда Брехта у творчості Оксани Танюк.

Портрет кожного драматурга у книзі Тетяни Вірченко 1) «озвучений «конкретною проблематикою у назві розділу-частини, 2) має свою структуру, змістове наповнення, зумовлені специфікою індивідуальної манери драматурга тощо. Наприклад, коротко описано прихід у «жанр» Ярослава Стельмаха; як про нелегке читво йдеться про символічну драму Олени Клименко; про драматургію з виразною інтелектуальною домінантою йдеться у портреті Григорія Штоня.

На перший погляд, дослідниця рухається усталеним шляхом, застосовуючи давно перевірені підходи й інструментарій при аналізі драматичних творів, розкриваючи сутність жанрової специфіки, пафосності, системи образів, ремарок, конфліктів, кінематографічних елементів тощо. Проте це лише так видається, позаяк кожен драматург – індивідуальність, а його твори потребують сумлінного прочитання. Тому авторка монографії і пропонує власні рекомендації щодо читання тексту, радить урахувати авторські пояснення та акценти. Самобутність творів драматурга Тетяна Вірченко розкриває за допомогою текстів, їх цитування. Уривки з творів обирає промовисті, що містять проблему чи інтригу, як із «Українського вертепу», сучасної містерії на 2 дії Олени Клименко. Коментар пропонує цікавий, незатрафаретизований, живий.

Книга Тетяни Вірченко «Сучасна українська драматургія. Галерея портретів» має доволі виразну есеїстичну домінанту, а з огляду на структуру та відсутність теоретичного розділу ніби дещо віддалена від монографії. Проте емоційність,

непідробна залюбленість авторки в об'єкт дослідження – п'єси непересічних сучасних драматургів – надає їй книзі привабливості. Дослідниця по-особливому відкриває для нас п'єси відомих авторів, намагається ними зацікавити якомога більше коло читачів, у тому числі, й молодь, якою опікується. У рецензованій праці літературознавець виконує роль своєрідного посередника між автором, режисером і глядачем, адже усвідомлює перспективність сучасної української драматургії і театру.

*Л. М. Горболіс,
доктор філологічних наук,
професор кафедри української мови і літератури
Сумського державного педагогічного
університету імені А. С. Макаренка*